

O'QUV FAOLIYATIDAN QONIQQANLIKNING PSIXOLOGIK FENOMEN SIFATIDAGI NAZARIY-METODOLOGIK TALQINI

Jo'rayeva Iqbolxon Po'latovna

Namangan viloyati pedagogik mahorat markazi, Pedagogika, psixologiya va amaliy fanlar metodikasi kafedrasida o'qituvchisi, PhD

Namangan sh., O'zbekiston Respublikasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20455104>

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quv faoliyatidan qoniqqanlikning psixologik fenomen sifatidagi nazariy-metodologik asoslari tahlil qilingan. Shuningdek, "qoniqish" va "qoniqqanlik" tushunchalarining mazmun-mohiyati, ularning o'quv faoliyati jarayonidagi psixologik xususiyatlari hamda motivatsion ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda o'quv faoliyatidan qoniqqanlikning tarkibiy komponentlari, jumladan, ta'lim jarayoni mazmuni, tarbiyaviy muhit, kelajak kasbiga munosabat, kursdoshlar va professor-o'qituvchilar bilan o'zaro aloqalar, shuningdek, talabani kundalik hayotidan qoniqish darajalari ilmiy jihatdan tahlil etilgan. Muallif tomonidan o'quv faoliyatidan qoniqqanlikning ijtimoiy moslashuv, kasbiy adaptatsiya hamda talabani shaxsiy rivojlanishidagi o'rni ochib berilgan.

Kalit so'zlar: o'quv faoliyati, qoniqqanlik, qoniqish, psixologik fenomen, motivatsiya, ijtimoiy moslashuv, kasbiy adaptatsiya, talaba shaxsi, ta'lim jarayoni, o'quv motivlari, psixologik muhit, ta'lim sifati.

Annotation: This article analyzes the theoretical and methodological foundations of satisfaction with educational activity as a psychological phenomenon. The essence of the concepts of "satisfaction" and "contentment," their psychological characteristics, and motivational significance in the educational process are revealed. The study scientifically examines the structural components of satisfaction with educational activity, including satisfaction with the content of education, the educational environment, future professional activity, relationships with peers and teachers, as well as students' satisfaction with their daily life. The author also highlights the role of satisfaction with educational activity in social adaptation, professional adaptation, and personal development of students.

Keywords: educational activity, satisfaction, psychological phenomenon, motivation, social adaptation, professional adaptation, student personality, educational process, learning motives, psychological environment, quality of education.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретико-методологические основы удовлетворённости учебной деятельностью как психологического феномена. Раскрываются сущность понятий «удовлетворение» и «удовлетворённость», их психологические особенности и мотивационная значимость в процессе учебной деятельности. В исследовании научно анализируются структурные компоненты удовлетворённости учебной деятельностью, включая содержание образовательного процесса, воспитательную среду, отношение к будущей профессии, взаимодействие с однокурсниками и преподавателями, а также уровень удовлетворённости повседневной жизнью студентов. Автором также раскрыта роль удовлетворённости

учебной деятельностью в социальной адаптации, профессиональной адаптации и личностном развитии студентов.

Ключевые слова: учебная деятельность, удовлетворённость, удовлетворение, психологический феномен, мотивация, социальная адаптация, профессиональная адаптация, личность студента, образовательный процесс, учебная мотивация, психологическая среда, качество образования.

Zamonaviy jamiyatda qoniqishning roli tobora ortib bormoqda, chunki qoniqish har qanday faoliyat sohasida individual faollikni oshirishning harakatlantiruvchi kuchlaridan biridir. Eng keng tarqalgan ta'rifga ko'ra, o'quv faoliyatidan qoniqish o'quvchini maktabdagi, talabaning universitetdagi va malaka oshirish davomida esa tinglovchilarning o'quv faoliyati shartlari va natijalariga bo'lgan munosabatini aks ettiradi.

L.V.Mishenko ta'kidlaganidek, "o'quv faoliyatidan qoniqish" ta'rifiga aniqlik kiritilishi kerak. O'rganilayotgan xususiyatni aniqlashda turli xil yondashuvlar mavjud. Adabiyotda siz "qoniqish" va "qoniqqanlik" atamalarini topishingiz mumkin. Ammo bu terminologik noaniqlik muammoning mohiyatini sezilarli darajada o'zgartirishi mumkin. Qoniqish - bu maqsadga erishish yoki motivni amalga oshirish natijasida vujudga keladigan holat[1], qoniqqanlik esa bajarilayotgan faoliyatga, turmush tarziga munosabatdir[2].

Har qanday ijtimoiy faoliyatdan qoniqish bilan bog'liq tadqiqotlarda qoniqishning ko'pgina omillari yoki motivlarida qoniqishning tuzilishi ko'rib chiqiladi. Tegishli tahlil natijasida faoliyatdan qoniqish ma'lum asosda qoniqish omillari guruhini o'z ichiga olgan tarkibiy qismlarga bo'linadi. Sotsiologik adabiyotlarda ushbu omillarni tizimlashtirishga turlicha yondashuvlarni topish mumkin, ammo ko'p hollarda buning uchun asos berilmaydi. Adabiyotda qoniqish tuzilishiga oid turlicha tushunchalar mavjudligini ko'rsatish uchun ayrim mulohazalarni keltirib o'tamiz.

O'quv faoliyatidan qoniqish tuzilishiga kelsak, quyidagi tarkibiy elementlar mavjud. L.V.Mishenko o'quv faoliyatidan qoniqqanlikning o'rganish so'rovnomasining natijalariga ko'ra, mazkur atamani quyidagi tarkibiy qismlarini ajratib ko'rsatadi:

- 1) ta'lim jarayonining mazmunidan qoniqish;
- 2) tarbiya jarayonini to'g'ri tashkil qilganidan qoniqqanlik;
- 3) kelajakdagi kasbiga nisbatan qoniqqanlik;
- 4) o'quv jartengdoshlari bilan o'zaro munosabatlardan qoniqqanlik;
- 5) universitet rahbariyati bilan o'zaro aloqalaridan qoniqish;
- 6) insonning kundalik hayotdan, byudjet, dam olish, sog'lomlik darajasidan qoniqish[4].

Shu o'rinda mazkur tuzilmaviy elementlarning har biri mazmunini batafsil tahlil qilishga e'tiborimizni qaratamiz.

Ma'lumki, ta'limiy faoliyatdan qoniqish o'quv jarayonida har bir talabaning qiziqishlari, moyilligi va imkoniyatlariga ko'ra, ta'lim ehtiyojlarini ta'minlashga e'tibor qaratadi. Natijada ularda ijodiy salohiyatini xizmat qilishi hamda kasbiy sifatlarini rivojlanishiga imkoniyat yaratishi xususidagi fikrlarini qamrab oladi.

O'z navbatida tarbiya jarayonidan qoniqish bu talabaning tarbiyaviy faoliyat jamiyatda muvaffaqiyatli yashashni o'rganishga qanchalik yordam berishini baholashiga e'tibor berishdan iborat. Shuning bilan birga o'z avlodining muvaffaqiyatli tengdoshi bo'lish; ijtimoiy

ahamiyatga ega fazilatlarini shakllantirish va rivojlantirishni qamrab oladi. Ma'lumki, kasbiy faoliyatidan qoniqish talabani bo'lajak kasbidan o'zini o'zi topishi, o'zini o'zi namoyon qilishi hamda qobiliyatlarini to'liq ro'yobga chiqarish imkoniyatini beradi. Ayniqsa, jamiyat tomonidan ijtimoiy jihatdan tan olinishi va hurmat qilishi zarurligini ta'minlaydigan bahosini o'zida mujassam etadi. Kursdoshlari bilan munosabatlaridan qoniqish o'quv guruhidagi psixologik muhit, yaxshi niyat va o'zaro hamdardlik, o'z fikrini bildirish imkoniyatini mavjudligi bilan bog'liq.

O'quv faoliyatidan qoniqqanlikning navbatdagi shkalasi universitet professor o'qituvchilari va rahbarlari bilan o'zaro munosabatlaridan qoniqishni anglatadi. Bu professor-o'qituvchilar, dekanat va rektoratning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish bilan tavsiflanadi. O'z navbatida har bir talabani individual-psixologik xususiyatlarini inobatga olish hamda ularga nisbatan g'amxo'rlik va hurmat ko'rsatilishi, ijodiy izlanish va tashabbuskorlikni o'zida mujassam etadi.

Kundalik hayotdan, byudjetdan, bo'sh vaqtdan va sog'lig'idan qoniqish talabani dam olish vaqtidan qoniqish darajasini va sog'lig'idan qoniqish darajasini aks ettiradi[4].

Keling, yana bir savolni ta'kidlashga harakat qilaylik: "universitetda o'qishdan qoniqish", "kelajakdagi talabalar faoliyatidan qoniqish" tushunchalari bir xilmi?

Muayyan universitet sharoitida o'qishdan qoniqish va o'quv-ta'limiy moslashuv ko'pincha bir xil deb hisoblanadi. Umuman olganda, biz bunga rozi bo'lishimiz mumkin. Shuning bilan birga bir tomondan, ijtimoiy adaptatsiya, o'qishga va kasbiy moslashuvni, ikkinchi tomondan, o'qish, kasb va talabalar faoliyatidan qoniqish jarayonlarini farqlash malakalariga ega bo'lishlari lozim. Ijtimoiy moslashuv deganda shaxsning ijtimoiy mavqeiga ega bo'lishi bilan bog'liq bo'lib, jamiyatning ijtimoiy tuzilishidagi o'rnini baholash yordamida ijtimoiy muhitga qo'shilish jarayoni tushuniladi. Shuning bilan birga jamiyatning tizim sifatida faoliyat ko'rsatishining zaruriy shart-sharoiti hisoblanadi. Ushbu darajadagi shaxsiy moslashuv boshqa barcha darajalarda, shu jumladan turmush sharoiti va faoliyatiga ijtimoiy-psixologik moslashishda muvaffaqiyatga erishish uchun asos yaratadi. Shu bilan birga, shaxsning qadriyatli-ijtimoiy umidlari, uning yo'nalishi shaxsning ta'lim faoliyatining har qanday sohasiga moslashishining hal qiluvchi momenti bo'lib, ushbu faoliyat sharoitlarini baholashda vositachilik qiladi.

Bunday holda, tanlangan kasbdan qoniqish deganda talabani ma'lum bir kasbiy faoliyat turidan ijtimoiy umidlari o'lchovi sifatida tushunish kerak. Talabalar faoliyatidan qoniqish deganda esa ma'lum bir oliy o'quv yurtidagi muayyan ta'lim faoliyatining shartlari, tabiati va mazmunidan bo'lgan umidlarning qondirilish darajasini tushunamiz. Shu nuqtai nazardan, ta'lim faoliyatidan qoniqish kelajakdagi kasbdan qoniqish darajasiga nisbatan ijtimoiy moslashuvning yanada informatsion ko'rsatkichidir.

U umuman olganda muayyan vaziyatda ishtirok etish darajasini qamrab oladi. Muayyan ta'lim sharoitida ijtimoiy, kasbiy va ta'lim darajasida umidlarning bajarilishi o'lchovini yakuniy aniqlash jarayoni yakunlanadi. Bu yerda universitetda o'qishdan qoniqishning integral ko'rsatkichi shakllanadi. Shunday qilib, ijtimoiy moslashuv mezonlari sifatida o'qishdan qoniqish haqida gapirish mutlaqo to'g'ri emas. Ijtimoiy moslashuv nafaqat ijtimoiy sohada moslashishdir.

Kasbiy moslashuv mezoni sifatida kelajakdagi kasbdan qoniqish va real ta'lim sharoitlariga moslashish mezoni sifatida talabalar faoliyatidan qoniqish haqida gapirish to'g'riroq bo'ladi[6].

Shu o'rinda ta'kidlash kerakki, talaba shaxsining kelajakka nisbatan umidlarni keltirib chiqaradi. O'z navbatida, ijtimoiy-ta'lim holatidan ma'lum bir qoniqish holatining paydo bo'lishiga yordam beradi.

Ma'lumki, talaba shaxsining jismoniy va ma'naviy salohiyatini namoyon qilish vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Shuningdek, o'quv faoliyatiga munosabat kelajakdagi kasbiga nisbatan orzu umidlarni tarkib topishiga sabab bo'ladi. Shuning bilan birga ulardagi mazkur orzu niyatlar ko'p hollarda yangi ehtiyojlarni qondirilishi bilan uzviy bog'liq bo'ladi. Bu, o'z navbatida, kelajakdagi kasbdan qoniqishning tegishli holatini oldindan belgilab beradi. Va nihoyat, o'qishga individual ehtiyojlarni qondirish vositasi sifatida munosabat ma'lum bir o'quv holati va o'quv faoliyati mazmunidan kutishlar darajasi va tuzilishida to'plangan ehtiyojlarning paydo bo'lishini belgilaydi.

Boshqacha qilib aytganda, savollarga javoblar hali aniq emas: "talaba faoliyatidan qoniqish o'rtasida qanday bog'liqlik bor?", o'qish " universitetda o'quv jarayonini boshqarish samaradorligiga ta'sir qiluvchi omildan qoniqish ko'rsatkichini o'quv va ta'lim deb hisoblash mumkinmi?, Talabaning ta'lim faoliyati natijalari o'quv faoliyatidan qoniqish darajasi qay darajada? Shuningdek, o'rganishdan qoniqishni tahlil qilishda umumiy va maxsus qoniqishni farqlash kerak. Shaxsiy qoniqish deganda biz shaxsning umumiy qoniqish strukturasi o'ziga xos elementidan o'z kutganlarini qanchalik qondirishini tushunamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Акулина Н.Н. Влияние общего интеллекта и мотивации на успешность усвоения знаний / Н.Н. Акулина // Ананьевские чтения. -1999. – С. 46 -49.
- 2.Косырев В.Н. Отчуждение учебного труда студента / В.Н. Косырев // Высшее образование в России. – 2014. – №11. – С. 138-143.
- 3.Битянова М.Р. Организация психологической работы в школе / М.Р. Битянова. – М: Совершенство, 2015. – 298 с.
4. Макрае Р.Р и Коста П.Т. Личность во взрослом возрасте / пер. с англ. М.В. Беликова. – 2 изд. – М: Университет, 2017. – 292 с.
5. Рамуль К.А. Раненый целитель / К.А. Рамуль // Символ и драма. Харьков: 1990. – 442 с.
- 6.Реан А.А., Коломинский, Я.Л. Социальная педагогическая психология / А.А. Реан, Я.Л. Коломинский. – 2 изд. – СПб: Аспект Пресс, 2014. 242 с.